

IESPĒJAMIE NODOKĻU MODEĻI LATGALES REĢIONA EKONOMIKAS STIMULĒŠANAI POSSIBLE TAX MODELS TO STIMULATE THE ECONOMY IN LATGALE REGION

Ērika ŽUBULE

Dr.oec., asoc.prof., Rēzeknes Augstskola
Rēzekne, Latvija
E-pasts: erika@ru.lv

Santa PALEJA

Mg.oec., galv.grāmatvede, SIA „Jēkabpils dolomīts”
Jēkabpils, Latvija
E-pasts: santa.paleja@inbox.lv

Abstract. *Since regaining the state independence, Latgale region in terms of its development has been lagging behind other regions of the country. It is demonstrated by the index of territorial development, which is drawn up annually and characterizes specific self-governments or regional socio-economic perspectives. The authors based on the identified shortcomings offer potential solutions for the problem. The aim of the article is to formulate and evaluate proposals for possible tax models in order to stimulate the economy of Latgale region.*

Consequently, the article defines problems, which hinder the economic development of Latgale region as well as analyzes and proposes possible tax models elaborated to solve the defined problems in the framework of the present study.

Keywords: *commercial companies, corporate income tax, economic activity, entrepreneurs, index of territorial development, unemployment.*

Ievads

Ekonomiskai situācijai atbilstoša un savlaicīgi īstenota fiskālā politika ir vitāli svarīgs priekšnosacījums, lai panāktu ilgtspējīgu tautsaimniecības attīstību.

Ekonomikas teorijā pastāv dažādas pieejas fiskālās politikas veidošanā un katra valsts tās īstenošanā cenšas izmantot labāko. Lai sekmīgi realizētu fiskālo politiku, nepieciešams ne tikai noteikt mērķus, bet arī novērtēt, kā dažādi fiskālas politikas instrumenti ietekmēs tautsaimniecību.

Saskaņā ar CSP datiem Latgales reģiona īpatsvars kopējā valsts IKP laika posmā no 2006. līdz 2009.g. ar katru gadu pieauga no 7.3% 2006.g. līdz 8.4% 2009.g., taču 2010.g. situācija mainījās un reģiona IKP īpatsvars nokritās par 0.6 procentpunktiem un sastādīja vairs tikai 7.8%. Šāds IKP apjoma īpatsvars, ņemot vērā to, ka Latgalē dzīvo 15% Latvijas

iedzīvotāju un Latgales reģiona platības īpatsvars ir 22.5% , ir vērtējams negatīvi un liecina par zemu izaugsmes līmeni reģionā (1.).

Pēdējos gadus Latgales reģionu raksturo ilglaicīgo negatīvo ekonomisko, sociālo un demogrāfisko tendenču kopums. Viens no reģiona izaugsmi ierobežojošiem faktoriem ir iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes problēmas. Latgales reģionā kopš 2008.g. ir vērojams otrs lielākais darba meklētāju īpatsvars Latvijā, turklāt 2012.g. tā īpatsvars bija pieaudzis par trīs procentpunktiem salīdzinot ar iepriekšējo gadu un sastādīja 19% (2.).

Arī pašlaik visaugstākais bezdarbs ir Latgales reģionā un viens no faktoriem, kas to ietekmē ir fakts, ka Latgalē iedzīvotāji ir krietni ieinteresētāki reģistrēties kā bezdarbnieki, lai saņemtu pašvaldību pabalstus un varētu iesaistīties dažādās sociālās programmās. Jāuzsver, ka Latgalē visizteiktāk iezīmējas strukturālā bezdarba problēma – ilgtermiņa bezdarbnieku īpatsvars. Saskaņā ar Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) datiem uz 2013.g. marta beigām no visa kopējā bezdarbnieku skaita ilgstošie bezdarbnieki Latvijā bija 41,2%, savukārt Latgales reģiona filiālēs, izņemot Daugavpili, šis rādītājs bija daudz augstāks – vidēji 60%, turklāt Latgales reģionā vidēji 30% no šiem ilgstošajiem bezdarbniekiem bezdarba ilgums jau ir sasniedzis 3 gadus un ilgāk (2.).

Ņemot vērā priekšrocības, ko sniedz labvēlīgs reģiona ģeogrāfiskais novietojums, transporta un dzelzceļa tranzīta koridori, dabas resursi, autores uzskata, ka Latgalei ir potenciāls veicināt ekonomisko izaugsmi. Būtisks aspekts šajā kontekstā ir publiskā sektora atbalsts produktīvo nozaru, īpaši tradicionālo augstas un vidējās pievienotās vērtības apstrādes rūpniecības nozaru, atbalstīšanā.

Tātad, aktualizējas ekonomiku stimulējošas valsts nodokļu politikas pasākumi Latgales reģionā.

Pētījuma mērķis ir formulēt un izvērtēt priekšlikumus iespējamajiem nodokļu modeļiem Latgales reģiona ekonomikas stimulēšanai.

Autores pielietojušas vispārējās pētījumu metodes:

- loģiski konstruktīvo metodi, izsakot spriedumus, analizējot rezultātus;
- grafisko metodi, pētot pētāmā priekšmeta savstarpējās sakarības;
- analīzes metodi, sadalot veselo informāciju sastāvdaļās un apskatot katru no tām atsevišķi.

Pētījuma periods ir laika posms no 2008.– 2012.g., tāpēc finanšu aprēķinos uzrādīti LVL.

Priekšlikumi iespējamajiem nodokļu modeļiem Latgales reģiona ekonomikas stimulēšanai

Lai risinātu ilglaicīgo negatīvo ekonomisko, sociālo un demogrāfisko tendenču kopumu Latgales reģionā, kā arī nodrošinātu ekonomikas attīstību un investīciju piesaisti, autores izvirza un analizē šādus priekšlikumus:

- jaundibinātiem uzņēmumiem piešķirt atvieglojumu – pirmos 5 gadus uzņēmuma ienākuma nodoklis (UIN) ir jāmaksā tikai tad, ja tiek izmaksātas dividendes un vēl nākamos 5 gadus atcelt uzņēmuma ienākuma nodokļa avansa maksājumus;
- uzņēmumiem piešķirt uzņēmuma ienākuma nodokļa atlaidi proporcionāli valsts budžetā nomaksātā iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu pieauguma apjomam (taksācijas gada attiecība pret iepriekšējo taksācijas gadu %);
- ieviest jaunu nodokli – ilgstošo bezdarbnieku algas nodokli – 5%, 7%, 10% no neto darba samaksas, diferencējot pēc kritērijiem – bezdarba ilgums, vecums, izglītība.

Kā vienu no iespējam Latgales reģiona ekonomikas stimulēšanai autores izvirza reģionā jaundibinātos uzņēmumus pirmos 10 gadus atbrīvot no uzņēmuma ienākuma nodokļa avansa maksājumiem un pirmos 5 gadus no uzņēmuma ienākuma nodokļa maksājumiem, ja uzņēmums peļņu iegulda attīstībā, nevis izmaksā dividendēs.

Šāda priekšlikuma nepieciešamību rada zemā uzņēmējdarbības aktivitāte reģionā, ko pamato šādi fakti:

- 2012.g. beigās Latvijā darbojās 197 039 uzņēmumi, no tiem tikai 15 842 Latgales reģionā;
- finanšu krīzes laikā 2009.g. Latgales reģionā par 25% samazinājās reģistrēto komercsabiedrību skaits, turpretī likvidēto komercsabiedrību skaits pieauga par 23%;
- Latgales reģionā reģistrēto komercsabiedrību īpatsvars laika periodā no 2008. līdz 2012.g. bija vidēji 6.3%, savukārt likvidēto 8,0%, kas ir gan zemākais reģistrēto, gan likvidēto komercsabiedrību īpatsvara apjoms starp reģioniem un norāda uz Latgales reģiona zemo ekonomisko aktivitāti;
- visaugstākais ekonomiski aktīvo tirgus sektora statistikas vienību skaits uz 1 000 iedzīvotājiem laika periodā no 2007. līdz 2011.g. bija Rīgas reģionā (68–75), bet viszemākais (48–59) Latgales reģionā (9.).

Autores uzskata, ka UIN avansa maksājumi būtu jāatceļ visā valstī kopumā un visiem uzņēmumiem, jo tas nav pareizi, ka uzņēmumiem ir jākreditē valsts. Zvērinātu advokātu biroja BDO Zelmenis & Liberte partneris Jānis Zelmenis M.Ķirsona rakstā „Prasa atcelt avansa maksājumus,„ norāda, ka UIN avansa maksājumi savulaik tika ieviesti, kad valstij nebija naudas, ar ko maksāt algas skolotājiem, mediķiem un uzturēt vēstniecības 90. gadu sākumā (4.). Šobrīd jau ir 2014.g. un būtu laiks ieviest izmaiņas šajā jautājumā, jo šo daudzo gadu laikā situācija ir mainījusies ne tikai Latvijā, bet visā pasaulē.

Saskaņā ar LR likumu „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” UIN 15% apmērā maksā iekšzemes uzņēmumi par taksācijas periodā Latvijā un ārvalstīs gūto apliekamo ienākumu, kas noteikts saskaņā ar likuma par UIN 2.nodaļu. Turklāt uzņēmumi – UIN nodokļa maksātāji – taksācijas gada laikā līdz katra mēneša 15.datumam izdara valsts budžetā UIN avansa maksājumus, kas pēc būtības ir viena divpadsmitā daļa no aprēķinātā nodokļa, kas koriģēts ar Centrālās statistikas pārvaldes noteikto gada kopējo patēriņa cenu indeksu (šis nav precīzs definējums, precīzs nodokļa aprēķins definēts likuma par UIN 23.pantā) (5.).

Analizējot citu valstu pieredzi augstāk minētā nodokļa piemērošanā, autores pozitīvi vērtē Igaunijas un Singapūras pieredzi.

Igaunijas konceptuāla atšķirība no klasiskās ienākuma nodokļu sistēmas ir tā, ka uzņēmumu peļņas aplikšanas vietā tiek aplikta sadalītā peļņa (arī slēptā sadalītā peļņa) (3.). Igaunijā peļņa, ko gūst un nesadala (saglabā sabiedrībā), netiek aplikta ar nodokli. Peļņu aplik ar nodokli brīdī, kad to sadala dividendēs. Bruto dividenžu nodokļu likme ir 21%, taču ienākumu nodokli aprēķina no neto dividenžu apjoma, piemērojot nodokļu likmi 21/79 (11.).

Termins “peļņas sadale” iekļauj arī slēpto sadalīto peļņu: sniegtos labumus, dāvanas un ziedojumus, ar biznesu nesaistītus izdevumus, transfertcenas, ar 2009.g. arī maksājumus no kapitāla un likvidācijas kvotas (3.).

To, ka jaunajiem uzņēmumiem to darbības sākumā ir nepieciešamas atbalsts, apliecina arī Singapūras UIN nodokļa sistēma. Singapūrā ir nodokļa atlaides, kas atkarīgas no uzņēmuma ar nodokli aplikamo ienākumu lieluma un uzņēmuma vecuma. Pirmos trīs gadus aplikamais ienākums līdz 100 tūkst. SGD netiek aplikts ar nodokli, 100 tūkst. līdz 300 tūkst. likme ir 8.5%, savukārt 300 tūkst. līdz 2 milj. aplikas ar 17%. Pēc pirmajiem trīs gadiem nodoklis līdz 300 tūkst. SGD tāpat saglabājas 0%, taču virs 300 tūkst. jau piemērojas 17%, kas ir Singapūras UIN pamatlikme (6.).

Autoru izvirzītā priekšlikuma būtība ir šāda – jaundibināts uzņēmums pirmos piecus gadus nemaksā UIN pie nosacījuma, ka peļņa tiek ieguldīta uzņēmuma turpmākā attīstībā, nevis izmaksāta dividendēs. Tiklīdz uzņēmums izmaksā dividendes, tas no bruto izmaksājamās summas aprēķina un nomaksā UIN 15% izmaksas brīdī, līdzīgi kā iedzīvotāju ienākuma nodokli. Turklāt pirmos 10 gadus tam nav jāmaksā arī avansa maksājumi, neraugoties uz to, ja tas izlemj izmaksāt dividendes.

Lai izvērtētu šī priekšlikuma ieguvumus, autores veic salīdzinājumu par uzņēmuma attīstību 10 gadu laikā bez izmaiņām (variants A) un ar izmaiņām (variants B), vērtējot, kāda veidosies uzņēmuma nesadalītā peļņa, UIN maksājumi, un kāds ir ieguvums no UIN maksājumu neveidošanās (1.tab.).

1. tab. ir veidota, balstoties uz pieņēmumu, ka uzņēmums pirmo darbības gadu noslēdz ar 10 000 LVL lielu peļņu (tā tiek pieņemta arī par UIN apliekamo ienākumu) un ar katru nākamo gadu peļņas apjoms pieaug par 12%.

1. tabula

UIN atviegloto noteikumu ietekmes izvērtējums
(autoru sastādīta)

Gads		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Peļņa pirms nodokļiem	A	10000	11200	12544	14049	15735	17623	19738	22107	24760	27731	
	B	10000	11200	12544	14049	15735	17623	19738	22107	24760	27731	
Peļņa pēc nodokļiem	A	8500	9520	10662	11942	13375	14980	16777	18791	21046	23571	
	B	10000	11200	12544	14049	15735	17623	19738	22107	24760	27731	
Aprēķinātais UIN	A	1500	1680	1882	2107	2360	2644	2961	3316	3714	4160	
	B	-	-	-	-	-	2644	2961	3316	3714	4160	
Maksājамie UIN avansi	A	-	1120	1814	2032	2276	2549	2855	3198	3581	4011	
	B	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
UIN maksājumi gadā kopā	A	-	2620	2374	2099	2351	2633	2949	3303	3700	4144	
	B	-	-	-	-	-	-	2644	2961	3316	3714	
Nesadalītā peļņa	A	8500	18020	28682	40624	53999	68979	85757	104547	125593	149164	
	B	10000	21200	33744	47793	63528	78508	95286	114077	135122	158694	Kopā
Ieguvums investīcijām	A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	B	-	2620	2374	2099	2351	2633	306	343	384	430	13540

Kā rāda 1.tab. dati, tad ieguvums izmaiņu gadījumā būtu 13 540 LVL, ko uzņēmums varētu ieguldīt turpmākai uzņēmuma attīstībai un peļņas apjoma palielināšanai. Arī nesadalītās peļņas apjoms būtu par 6.39% lielāks un tas palielina uzņēmuma pašu kapitālu, līdz ar to uzlabojot arī uzņēmuma maksātspējas rādītājus.

No 1.tab. datiem var secināt, ka saskaņā ar šobrīd spēkā esošajiem noteikumiem uzņēmumam pēc pirmā darbības gada ir jāsamaksā gan UIN 1 500 LVL un gada laikā vēl 1 120 LVL UIN avansa, kas uzņēmumam,

kam tas ir tikai otrais darbības gads, ir liels slogs. Būtībā valsts otrajā darbības gadā no uzņēmēja prasa samaksāt nodokli gandrīz 30% apmērā. Tas uzņēmējdarbības attīstību ne tikai nestimulē, bet pat bremsē, jo uzņēmumam ir jārēķinās, ka daļa no naudas līdzekļiem, ko varētu ieguldīt uzņēmumā, būs jānomaksā valstij UIN avansa maksājumos par peļņu, kas vēl nav izveidojusies.

Uzņēmums jau otrajā darbības gadā sāk kreditēt valsti, ko turpina darīt arī brīdī, kad tam rodas zaudējumi.

Shematiski šī problēma attēlota 1.att., kurā ar piemēra palīdzību atspoguļota UIN avansu maksāšanas kārtība 2 gadus periodā un to atgūšanas iespējas zaudējumu gadījumā.

2012. g. (aprīlī iesniegts GP un UIN deklarācijas par 2011. gadu, kurā parādās, ka strādāts ar peļņu un ir ar UIN apliekams ienākums)	1. – 4. mēnesis (pamatojoties uz 2010.g.datiem)	100 LVL	340 LVL (100+240) iespēja atgūt 2013.g. laikā
	5. – 12. mēnesis (pamatojoties uz 2011.g.datiem)	240 LVL	
2013. g. (aprīlī iesniegts GP un UIN deklarācijas par 2012. gadu, kurā parādās, ka strādāts ar zaudējumiem un nav ar UIN apliekamā ienākuma)	1. – 4. mēnesis (pamatojoties uz 2011.g.datiem)	90 LVL	90 LVL tiek iesaldēti līdz 2014.g.
	5. – 12. mēnesis (pamatojoties uz 2012.g.datiem)	0 LVL	UIN avansa maksājumi netiek veikti, pamatojoties uz uzrādītajiem zaudējumiem

1.attēls. UIN avansu maksāšanas shēma (autoru veidots)

1.att. redzams, ka, ja 2011.g. ir bijusi peļņa, tad 2012.g. un arī 2013.g. pirmos četrus mēnešus līdz gada pārskata un UIN deklarācijas iesniegšanai uzņēmums maksā UIN avansa maksājumus, neskatoties uz

to, ka 2012.g. tiek noslēgts ar zaudējumiem. Summu, kas nomaksāta 2012.g. ir iespēja atgūt, taču summu, kas nomaksāta 2013.g. pirmajos 4 mēnešos uzņēmums var atgūt pēc 2013.g. UIN deklarācijas iesniegšanas 2014.g. Tātad, vienu gadu nauda tiek iesaldēta.

Izvērtējot augstākminēto priekšlikumu, var secināt, ka būtiskākie ieguvumi šajā gadījumā būtu šādi:

- nesamaksātā nodokļa summa un avansa summa paliktu uzņēmuma rīcībā kā apgrozāmais līdzeklis, ko ieguldīt uzņēmuma turpmākā attīstībā pamatlīdzekļu, vai ražošanai nepieciešamo izejvielu, palīgmateriālu un pamatmateriālu iegādei;
- palielinātos uzņēmuma nesadalītās peļņas un pašu kapitāla apjoms;
- uzņēmēji būtu motivēti peļņu ieguldīt uzņēmumā, nodrošinot ilgtermiņa attīstību, nevis izmaksāt dividendēs, kas nepareiza lēmuma gadījumā var novest pie apgrozāmo līdzekļu trūkuma;
- uzņēmēji nemeklētu iespējas samazināt peļņu (apliekamo ienākumu), lai nav jāmaksā nodoklis, bet gan uzrādītu reālo uzņēmuma situāciju, kas savukārt visām ieinteresētajām pusēm (īpašniekiem, kreditoriem, debitoriem, investoriem u.c.) ļautu precīzi novērtēt uzņēmuma finansiālo stāvokli un, piemēram, kredītiestādes, izvērtējot lēmumu par aizdevuma piešķiršanu, redzētu faktisko situāciju, kas precīzi ļautu novērtēt riskus, kas saistīti ar izsniegto aizdevumu un uzņēmēja spēju to atmaksāt, kā arī palielinātu pašu kapitālu, nostiprinot uzņēmuma stabilitāti.

Ar mērķi samazināt nodokļu slogu autores piedāvā ieviest Latgales reģiona uzņēmējiem UIN atlaidi proporcionāli valsts budžetā nomaksātā iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu pieauguma apjomam (taksācijas gada attiecība pret iepriekšējo taksācijas gadu %).

Šāda priekšlikuma nepieciešamību pamato statistikas dati:

- 2012.g. Latgales reģionā no 144,3 tūkstošiem ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem 114,5 tūkst. jeb 79,3% bija nodarbināti, savukārt 21,9 tūkstoši jeb 20,7% bija darba meklētāji,
- Latvijas ēnu ekonomika 2012.g. bija 21,1% no IKP un ēnu ekonomikas lielāko daļu – 42,9% – veidoja aplokšņu algas, 39,5% – neuzrādītā peļņa, bet 17,6% – neuzrādītais darbinieku skaits (7.).

- vidēja bruto darba alga Latgales reģionā 2012.g. bija 334 LVL, kas, salīdzinot ar Latvijas vidējo līmeni, ir par 147 LVL jeb 31% mazāk (8.).

Tātad, var secināt, ka ir nepieciešams veikt pasākumus bezdarba un „ēnu” ekonomikas mazināšanā, kā arī jāpalielina Latgales reģiona ienākumu līmenis. Augstākminētais priekšlikums ir viens no potenciālajiem pasākumiem šo problēmu risināšanā.

Latvijā spēkā esošā likumdošana UIN atlaides attiecībā uz darba samaksu piedāvā tikai gadījumā, ja nodokļa maksātājs nodarbina darbinieku, kurš dien Zemessardzē. Šajā gadījumā saskaņā ar UIN likuma 6.pantu uzņēmums taksācijas perioda apliekamo ienākumu var samazināt par to darbinieka darba algas summas daļu, kura attiecīgajam darbiniekam tiek aprēķināta par Zemessardzes dienesta uzdevumu pildīšanā vai apmācībā iesaistītā zemessarga aizvietošanu un kura šajā periodā nepārsniedz aizvietotā zemessarga darba līgumā noteikto atlīdzību atbilstoši aizvietošanas periodam. Apliekamo ienākumu var samazināt, ja darbinieks, kurš dienē Zemessardzē, ir bijis darba tiesiskajās attiecībās ar nodokļa maksātāju vairāk nekā trīs mēnešus (pirms Zemessardzes dienesta uzdevumu pildīšanas vai mācību uzsākšanas dienas) (5.).

Izvērtējot citu valstu pieredzi, autores vēlas vērēt uzmanību uz Ukrainas pieredzi, kur 2011.g. ieviesa pagaidu atvieglojumu – 0% UIN likmi (spēkā līdz 2016.g. 1.janvārim) uzņēmumiem, kuru gada ienākumi nepārsniedz 3 milj. UAH (apmēram 199 500 LVL) un minimālā alga, kas tiek maksāta uzņēmumā ir vismaz 2 minimālo algu (2013.g. 2 294 UAH jeb 152.55 LVL) apmērā (10.).

Šajā gadījumā analogi autoru izvirzītajam priekšlikumam nodokļa atvieglojums sasaistīts ar darba samaksu un domājams, ka tas darīts ar mērķi mazināt ēnu ekonomiku, jo Ukrainā 2011.g. gandrīz trešdaļa iedzīvotāju tika nodarbināti nelegāli un ēnu ekonomika sastādīja 44% (10.).

Autores piedāvā LR likumā par UIN iestrādāt jaunu atlaidi Latgales reģiona uzņēmumiem, kas dotu iespēju tiem samazināt savu apliekamo ienākumu par tādu pieaugumu procentu, kas tiek aprēķināts, kā taksācijas perioda nomaksātā iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu summa pret iepriekšējā taksācijas periodā nomaksāto iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu summu.

Minētajā situācijā būtiski ņemt vērā, ka var rasties nepieciešamība šīs summas koriģēt saistībā ar nodokļu likmju izmaiņām, lai tās būtu salīdzināmas.

Autoru priekšlikuma būtība izvērsta 2.att., kurā atspoguļota atlaides veidošanās, pamatojoties uz nomaksāto nodokļu pieaugumu. Jāuzsver, ka uzskatāmākai ietekmes atspoguļošanai piemērs veidots, pieņemot šādus nosacījumus:

- nomaksātie nodokļi veido 54% no darba samaksas fonda,
- ar UIN apliekamais ienākums visus gadus ir vienāda summa,
- nodokļa atlaidi sāk piemērot 2.gadā.

1.gads	2.gads	3.gads	4.gads
Darbinieku skaits 10	Darbinieku skaits 12	Darbinieku skaits 15	Darbinieku skaits 20
Darba samaksas fonds 2 160 LVL	Darba samaksas fonds 2 400 LVL	Darba samaksas fonds 3 150 LVL	Darba samaksas fonds 5 000 LVL
Nomaksātie nodokļi 1 166 LVL	Nomaksātie nodokļi 1 296 LVL	Nomaksātie nodokļi 1 701 LVL	Nomaksātie nodokļi 2 700 LVL
Ar UIN apliekamais ienākums 1 000 LVL	Ar UIN apliekamais ienākums 1 000 LVL	Ar UIN apliekamais ienākums 1 000 LVL	Ar UIN apliekamais ienākums 1 000 LVL
Atlaide 0%	Atlaide 11,15%	Atlaide 31,25 %	Atlaide 58,73 %
UIN par 1.g. 150 LVL	UIN par 2.g. 133,28 LVL	UIN par 3.g. 103,13 LVL	UIN par 4.g. 61,91 LVL
Ieguvums no atlaides 0 LVL	Ieguvums no atlaides 16,72 LVL	Ieguvums no atlaides 46,87 LVL	Ieguvums no atlaides 88,09 LVL

2.attēls. UIN atlaides veidošanās nomaksāto nodokļu pieauguma nosacījumos (autoru veidots)

2.att. dati parāda – jo lielākus iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu maksājumus veic uzņēmums, jo lielāka uzņēmuma ienākuma nodokļa atlaide tam pienākas.

Līdz ar to var identificēt ieguvumus, ko radītu šī priekšlikuma īstenošana:

- uzņēmumiem veidotos mazāki izdevumi UIN maksājumiem (līdz ar to arī UIN avansa maksājumiem) un ietaupīto summu tie varētu novirzīt citiem ar saimniecisko darbību saistītiem izdevumiem;
- uzņēmēji būtu stimulēti visus darbiniekus nodarbināt oficiāli – mazinātos nelegālā nodarbinātība, kas savukārt mazinātu ēnu ekonomiku, kā arī uzlabotos bezdarba rādītāji;
- uzņēmēji būtu stimulēti visu darba samaksu maksāt oficiāli – mazinātos aplokšņu algas, kas savukārt mazinātu ēnu ekonomiku;
- uzņēmēji neslēptu savus ieņēmumus un uzrādītu lielāku daļu savas peļņas, jo darba samaksa un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu darba devēja daļa radītu izdevumus, kas samazina apliekamo ienākumu un tajā pašā laikā dod arī UIN atlaidi, tādejādi mazinātos neuzrādītās peļņas apjoms, kas 2012.g. veidoja 39.5% no ēnu ekonomikas (7.).

Lai mazinātu Latgales reģiona bezdarba līmeni, autores uzskata, ka nepieciešams risināt problēmas, kuras saistītas ar ilgstošo bezdarbnieku (ilgāk par 1 gadu) atgriešanu darba tirgū. Saskaņā ar NVA datiem uz 2013.g. marta beigām no visa kopējā bezdarbnieku skaita ilgstošie bezdarbnieki Latvijā bija 41,2%, savukārt Latgales reģiona filiālēs izņemot Daugavpili, šis rādītājs bija daudz augstāks:

- Balvu filiālē – 66,6%;
- Daugavpils filiālē – 40,9%;
- Krāslavas filiālē 65,3%;
- Ludzas filiālē 68,3%;
- Preiļu filiālē 61,2%;
- Rēzeknes filiālē 62,1%.

Turklāt Latgales reģionā vidēji 30% no šiem ilgstošajiem bezdarbniekiem bezdarba ilgums jau ir sasniedzis 3 gadus un ilgāk (2.).

Tas pastiprina faktu, ka Latgales reģionam ir nepieciešams atbalsts, kas dotu iespēju šiem cilvēkiem atgriezties darba tirgū.

Autores šīs problēmas risināšanai piedāvā ieviest ilgstošo bezdarbnieku algas nodokli – 5% līdz 10% no neto darba samaksas, diferencējot pēc kritērijiem – bezdarba ilguma, vecuma, izglītības. Šādu likmi Latgales reģiona uzņēmēji (reālā saimnieciskās darbības veikšanas vieta ir Latgales reģions) sava reģiona iedzīvotājiem piemērotu pirmos 12 mēnešus pēc pieņemšanas darbā, pēc tam algas nodokļi piemērojami vispārīgā kārtībā.

Izvēlētos kritērijus autores pamato šādi:

- bezdarba ilgumu ar to, ka cilvēkiem, kuri bez darba ir ilgāku laiku, arvien sarežģītāk ir atgriezties darba tirgū, jo ar laiku zūd apgūtās prasmes, kā arī iemaņas regulāri nākt uz darbu un strādāt noteiktu darba laiku;
- vecumu ar to, ka, izvērtējot NVA datus par ilgstošajiem bezdarbniekiem, autores secināja, ka ir vecuma grupas, kurās ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars ir augstāks kā citās – galvenokārt tie ir cilvēki vecumā no 40 – 59 gadiem;
- izglītību ar to, ka arī šeit tāpat kā vecuma kritērijā dominē noteikts izglītības līmenis – ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars ir augstāks pamatizglītības, profesionālas un vidējās izglītības ieguvējiem.

Likmes noteikšanai autores piedāvā izmantot 2. tab. aprakstīto metodiku.

2.tabula

Ilgstošo bezdarbnieku algas nodokļa likmes aprēķināšanas metodika
(autoru sastādīta)

Kritērijs	Punktu piešķiršana	
Bezdarba ilgums	1 – 2 gadi – 15 punkti, 3 – 4 gadi – 30 punkti 5 un vairāk gadi – 45 punkti	
Vecums	15 – 19 gadi – 1 punkti, 20 – 24 gadi – 8 punkti, 25 – 29 gadi – 7 punkti, 30 – 34 gadi – 7 punkti, 35 – 39 gadi – 9 punkti,	40 – 44 gadi – 11 punkti, 45 – 49 gadi – 12 punkti, 50 – 54 gadi – 16 punkti, 55 – 59 gadi – 15 punkti, 60 – un vairāk gadi – 4 punkti, Kopējā punktu summa – 90 punkti, kas sadalīti pamatojoties uz noteiktā vecuma īpatsvaru ilgstošo bezdarbnieku kopskaitā 2012.g. Latgales reģionā.
Izglītība	profesionālā izglītība – 38 punkti, vidējā izglītība – 25 punkti, pamatizglītība – 18 punkti,	augstākā izglītība – 6 punkti, zemāka par pamatizglītību – 2 punkti, nav dokumentāri apliecināta – 1 punkti. Kopējā punktu summa – 90 punkti, kas sadalīti pamatojoties uz noteiktā izglītības līmeņa īpatsvaru ilgstošo bezdarbnieku kopskaitā 2012.g. Latgales reģionā.

Rezultāti tiek apkopoti, tos sadalot trīs grupās:

- 0 – 30 punkti – piemēro likmi 10%;
- 31– 60 punkti – piemēro likmi 7%;
- 61 – 100 punkti piemēro likmi 5%.

Šī aprēķina metodika tiktu noteikta MK noteikumos, savukārt, informāciju par konkrētā cilvēka atbilstību kritērijiem uzņēmumā varētu vērtēt, pamatojoties uz cilvēka iesniegtajiem personu un izglītību apliecinošajiem dokumentiem, kā arī izziņu par bezdarba ilgumu, ko izsniegta NVA.

Ieviešot šo nodokli, darba devēji būtu motivēti pieņemt darbā cilvēkus, kas jau ilgstoši ir bez darba, jo viņu darba samaksas izmaksas veidotu daudz mazāku summu. To pamato 3.tab. veiktais aprēķins.

3. tabula

Darba spēka izmaksu salīdzinājums
(autoru sastādīta)

Postenis	Standartlikmes	10%	7%	5%
Bruto alga	200,00	160,68	156,30	153,38
Algas nodokļu kopsumma	102,10	14,60	10,22	7,30
Neto darba samaksa	146,08	146,08	146,08	146,08
Darba devēja darba spēka izmaksas kopā	248,18	160,68	156,30	153,38

3.tab. dati parāda, ka saskaņā ar šobrīd spēkā esošajām darba samaksa nodokļa likmēm darba devējam ir jāērķinās ar 248,18 LVL, ja tas darbiniekam vēlas izmaksāt 146,08 LVL, savukārt, ja tiktu izmantotas autores piedāvātās likmes, tad izmaksas samazinātos par 88,18 LVL pie 10% likmes, par 91,88 LVL pie 7% likmes un par 94,80 LVL pie 5% likmes. Turklāt ja darba devējs ir gatavs uz 248,18 LVL lielām izmaksām, tas darbiniekam var piedāvāt lielāku neto algu – pie 5% likmes maksāt vismaz 235, nevis tikai 146,08 LVL.

Protams, šajā gadījumā var diskutēt par to, ka samazināsies nodokļu ieņēmumi, cilvēkiem būs mazākas sociālās garantijas, sarežģīsies administrēšana. Taču autores uzskata, ka īstermiņa zaudējumi tomēr būs daudz mazāki nekā ieguvumi ilgtermiņā:

- samazināsies izmaksas dažādiem NVA apmācības pasākumiem;
- samazināsies dažādu sociālo pabalstu – garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanas pabalsta, mājokļa pabalsta, atbrīvojuma no pacientu iemaksām, pacienta līdzmaksājuma par operāciju, maksas par uzturēšanos „slimnīcu viesnīcās”, atbrīvojuma no līdzmaksājuma par kompensējamiem medikamentiem u.c. izmaksu apjoms;
- samazināsies dažādu algoto pagaidu sociālo darbu izmaksu apjoms;

- cilvēkiem, kas ilgstoši atrodas bez darba un ir kļuvuši mazāk konkurētspējīgi, šāda nodokļa ieviešana paaugstinātu viņu konkurētspēju darba tirgū;
- uzņēmēji spētu piedāvāt konkurētspējīgu atalgojumu, jo to summu, kas jāmaksā nodokļos, uzņēmējs varētu maksāt darbiniekam, tādejādi palielinot neto darba samaksu.

Secinājumi un priekšlikumi

Pēdējos gadus Latgales reģionu raksturo ilglaicīgo negatīvo ekonomisko, sociālo un demogrāfisko tendenču kopums. Viens no reģiona izaugsmi ierobežojošiem faktoriem ir iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes problēmas. Ņemot vērā priekšrocības, ko sniedz labvēlīgs reģiona ģeogrāfiskais novietojums, transporta un dzelzceļa tranzīta koridori, dabas resursi, Latgalei ir potenciāls veicināt ekonomisko izaugsmi.

Lai risinātu problēmas, kā arī nodrošinātu ekonomikas attīstību un investīciju piesaisti Latgales reģionā, nepieciešami stimulējošas fiskālās politikas pasākumi nodokļu jomā.

Izvērtējot būtiskākos Latgales reģiona attīstību ietekmējošos aspektus un izveidojušās problēmas, autores izvirza šādus konstruktīvus priekšlikumus:

1. Atbrīvojot jaundibinātos uzņēmumus no uzņēmuma ienākuma nodokļa avansa maksājumiem un no uzņēmuma ienākuma nodokļa maksājumiem, ir iespēja pozitīvi stimulēt Latgales reģiona ekonomiku. Tādēļ autores rosina veikt izmaiņas LR likumā „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”, iestrādājot izmaiņas attiecīgā likuma pantos, kas noteiktu, ka Latgales reģiona jaundibinātie uzņēmēji pirmos 10 darbības gadus ir atbrīvoti no uzņēmuma ienākuma nodokļa avansa maksājumiem un pirmos 5 darbības gadus no uzņēmuma ienākuma nodokļa maksājumiem, ja tie peļņu neizmaksā dividendēs, bet iegulda uzņēmuma turpmākajā attīstībā.
2. Latgales reģionā ir augsts bezdarba līmenis (2012.g. – 20,7%) un „ēnu” ekonomikas īpatsvars (2012.g. – 21,1%). Lai risinātu šīs problēmas, autores piedāvā papildināt likuma par UIN trešo nodaļu ar pantu, kas noteiktu, ka Latgales reģiona uzņēmējiem ir tiesības piemērot UIN atlaidi proporcionāli valsts budžetā nomaksātā iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu pieauguma apjomam (taksācijas gada attiecība pret iepriekšējo taksācijas gadu %).

3. Latgales reģionā ir augsts ilgstošo bezdarbnieku skaita īpatsvars. Saskaņā ar NVA datiem uz 2013. gada marta beigām no visa kopējā bezdarbnieku skaita ilgstošie bezdarbnieki Latvijā bija 41,2%, savukārt Latgales reģiona filiālēs izņemot Daugavpili šis rādītājs bija daudz augstāks – vidēji 60%. Turklāt Latgales reģionā vidēji 30% no šiem ilgstošajiem bezdarbniekiem bezdarba ilgums jau ir sasniedzis 3 gadus un ilgāk. Autores šīs problēmas risināšanai piedāvā ieviest ilgstošo bezdarbnieku algas nodokli – 5%, 7% vai 10% no neto darba samaksas, diferencējot pēc kritērijiem – bezdarba ilgums, vecums, izglītība. Šādu likmi Latgales reģiona uzņēmēji (reālā saimnieciskās darbības veikšanas vieta ir Latgales reģions) sava reģiona iedzīvotājiem piemēro pirmos 12 mēnešus, pēc tam algas nodokļi piemērojas vispārīgā kārtībā.

Izmantotā literatūra un avoti

1. *Iekšzemes kopprodukts statistiskajos reģionos* [tiešsaiste]. LR Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes [atsauce 04.05.2013.]. Pieejas veids: <http://data.csb.gov.lv>
2. *Izvērtā statistika par bezdarba situāciju Latvijā un reģionos 2013. gada marts* [tiešsaiste]. NVA publikācija [atsauce 15.05.2013.]. Pieejas veids: <http://www.nva.lv>
3. KLUŠKINA, J. *Nodokļi Igaunijā: līdzības un atšķirības salīdzinājumā ar Latviju* [tiešsaiste]. KPMG publikācija [atsauce 2013.g.14.maijā]. Pieejas veids: <http://www.liaa.gov.lv/>
4. ĶIRSONS, M. *Prasa atcelt avansa maksājumus* [tiešsaiste]. Portāls: db.lv [atsauce 2013.g. 14.maijā]. Pieejas veids: <http://www.db.lv>
5. *Par uzņēmumu ienākuma nodokli* [tiešsaiste]. LR Saeimas 1995.g. 9.febr. likums [atsauce 2013.g. 19.maijā]. Pieejas veids: <http://www.likumi.lv>
6. *Singapore Corporate Tax Guide*[online]. Portal: [guidemesingapore.com](http://www.guidemesingapore.com) [cited May 15, 2013]. Aviable from Internet: <http://www.guidemesingapore.com>
7. SĪLE, E. *Latvijā ēnu ekonomika samazinājusies līdz 21,1%* [tiešsaiste]. Žurnāla IR publikācija [atsauce 2013.g.19.maijā]. Pieejas veids: <http://www.ir.lv>
8. *Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa Latvijas reģionos pa mēnešiem* [tiešsaiste]. LR Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes [atsauce 14.05.2013.]. Pieejas veids: <http://www.csb.gov.lv>
9. *Tirgus sektora ekonomiski aktīvās statistikas vienības sadalījumā pa statistiskajiem reģioniem un galvenajiem darbības veidiem* [tiešsaiste]. LR Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes [atsauce 04.05.2013.]. Pieejas veids: <http://data.csb.gov.lv>
10. *Ukraine Highlights 2013* [online]. Portal: [deloitte.com](http://www.deloitte.com) [cited May 15, 2013]. Aviable from Internet: <http://www.deloitte.com>
11. ZERNASK, C. *Tax Card 2012 Effective from 1 January 2012 The Republic of Estonia*[online]. Portal: KPMG [cited May 15, 2013]. Aviable from Internet: <http://www.kpmg.com>

Summary

Since regaining the state independence, Latgale region in terms of its development has been lagging behind other regions of the country. It is demonstrated by the index of territorial development, which is drawn up annually and characterizes specific self-governments or regional socio-economic perspectives. In 2011 the index of territorial development in all Latgale self-governments was not positive, furthermore it can be noted that the decline was observed in all major cities, the specified index of territorial development was aggregated by the State Regional Development Agency. Scrutinizing the data of *the State Regional Development Agency* where the municipalities with the highest and lowest indices of territorial development are summarized according to the data of 2011, it can be pointed out that among 10 municipalities with the lowest index of territorial development level, 9 are located in Latgale region.

The aim of the article is to formulate and evaluate proposals for possible tax models to stimulate the economy of Latgale region.

Consequently, the article defines problems which hinder the economic development of Latgale region and proposes possible tax models to tackle these problems.

Commercial companies registered in Latgale region in the period of time from 2008 to 2012 comprised the average of 6.3%, while the liquidated ones made up 8.0%, which marked both the lowest registered and liquidated commercial companies share rate among regions and highlighted low economic activity in Latgale region. Therefore, in order to facilitate the process of establishing a new business and to support it initially, the authors suggested the Saeima, the Cabinet of Ministers, and the Ministry of Finance to introduce amendments to the law "Corporate Income Tax", provided that the newly established companies of Latgale region during the first 10 years of their business activity are to obtain exemption from the advance payments of the corporate income tax and for the first 5 years of their business activity are to obtain exemption from the corporate income tax payments if they do not pay out dividends on their profit, but invest into further development of a company, thus developing into stable, GDP increasing, regional companies.

In 2012, in Latgale, out of 144.3 thousand of economically active population 114.5 thousand or 79.3% were employed, while 21.9 thousand or 20.7% were unemployed, in its turn the average gross monthly wage / salary in Latgale region in 2012 was 334 LVL, which in comparison with Latvia's average is about 147 LVL or 31% less. Moreover, the shadow economy of Latvia in 2012 was 21.1% of the GDP and the biggest part of the shadow economy - 42.9% comprised the pay-package - 39.5% and 17.6% - the hidden number of employees. Based on this data, the authors proposed the Saeima and the Cabinet of Ministers, together with the Ministry of Finance to introduce amendments to the law "Corporate Income Tax" by improving the third section of the article specifying that entrepreneurs of Latgale region have the rights to apply income tax rebate in proportion to the amount of personal income tax and increment amount of mandatory state social insurance contributions paid to the state budget (a tax year from the previous tax year %).

The unemployed structure of Latgale is characterized by a high long-term unemployed proportion, which at the end of March in 2013 was on average 60% of the total number of the unemployed, besides on average 30% of the long-term unemployed faced their unemployment period for 3 years and longer. Based on this data, the authors made suggestions to the Saeima, the Cabinet of Ministers, the Ministry of Finance and the Ministry of Welfare to introduce long-term

unemployment wage tax - 5%, 7% or 10% of net wages differentiated by criteria - duration of unemployment, age and education fixing its application during the first 12 months of employment.